

Остапенко Ю.І.

*кандидат юридичних наук, доцент, асистент,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ЯК ТРЕНД ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Однією з найбільш перспективних галузей економіки в Україні є саме енергетична галузь. Взятий Україною вектор євроінтеграції, зумовлює необхідність розвитку альтернативної енергетики, яка покликана мінімізувати забруднення навколишнього природного середовища шляхом використання енергоощадних технологій та створення передумов для поступового переходу на використання відновлюваних джерел енергії. Відтак, господарсько-правове забезпечення ефективного функціонування електроенергетичного комплексу України є завданням національної економічної політики і має першочергове значення, що зумовлює необхідність дослідження чинного господарського законодавства в сфері електроенергетики, в тому числі альтернативної.

Спеціальним нормативно-правовим актом, який регулює сферу енергетичного забезпечення, є Закон України від «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства» 15 грудня 2010 р. № 2787-VI. Відповідно до останнього з 1 лютого 2011 р. Україна стала повноправним членом Енергетичного співтовариства та взяла на себе зобов'язання щодо імплементації в національне законодавство основних актів енергетичного законодавства ЄС, що поступовій перебудові економіки країни та досягнення сталого розвитку.

Окрім зазначеного Закону України від «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства» важливим документом, що визначає головні стратегічні цілі держави в енергетиці та є орієнтиром у

встановленні державних пріоритетів в енергетичній політиці, є розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»» від 18 серпня 2017 р. № 605-р. Відповідно до «Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» є документом, який окреслює стратегічні орієнтири розвитку паливно-енергетичного комплексу України на період до 2035 року. Дана Стратегія (ЕСУ) передбачає, що до 2025 року здебільшого буде завершено реформування енергетичного комплексу України, досягнуто першочергових цільових показників з безпеки та енергоефективності, забезпечено його інноваційне оновлення та інтеграцію з енергетичним сектором ЄС. Виконання завдань ЕСУ у період після 2025 року вимагатиме дещо інших підходів до регулювання енергетики, заснованих на базових принципах, прийнятих країнами ЄС, до розроблення документів стратегічного планування та практичної діяльності з реалізації державної політики в енергетичній сфері. Динаміка розвитку економіки залежатиме переважно від впровадження економічних реформ, завдяки яким «правила гри» на енергетичному ринку набудуть прозорості й недискримінаційності, а також від імплементації європейського законодавства, у тому числі в енергетичній сфері, та термінів інтеграції з енергетичним ринком Європи.

Зазвичай, ЕСУ є документом, спрямованим на міжгалузеву кооперацію для ефективного та надійного задоволення потреб національної економіки та громадян необхідними видами енергії. Енергетичний комплекс України має пройти період трансформації, що зумовлено не лише дією галузевих чинників, але й соціально-економічними перетвореннями у країні з урахуванням фактору безпеки в умовах зовнішньої агресії.

Треба наголосити, що ЕСУ розроблено в контексті Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5, яка, зокрема, передбачає реформування енергетики та реалізацію програми енергоефек-

тивності в межах визначеного вектору подальшого розвитку. ЕСУ визначає цілі, завдання та механізми виведення енергетичного комплексу на принципово новий, якісний рівень розвитку. Першочергово, ЕСУ спрямована на вирішення проблем енергетичної безпеки в умовах нагальної потреби забезпечення суверенітету держави за обставин зовнішньої агресії із застосуванням як новітніх видів озброєнь (у тому числі інформаційних та гібридних методів ведення війни), так і невійськових впливів. Документ пропонує механізми трансформаційного характеру на період до 2020 року та визначає стратегічні орієнтири розвитку до 2035 року.

Також сьогодні є чинним Закон України «Про енергозбереження» від 01.07.1994 р. № 74/94-ВР. Даний Закон визначає правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження для всіх підприємств, об'єднань та організацій, розташованих на території України, а також для громадян. У ст. 1 цього Закону України зазначено, що метою законодавства про енергозбереження є регулювання відносин між господарськими суб'єктами, а також між державою і юридичними та фізичними особами у сфері енергозбереження, пов'язаної з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробленням та використанням паливно-енергетичних ресурсів, забезпечення заінтересованості підприємств, організацій та громадян в енергозбереженні, впровадженні енергозберігаючих технологій, розробці і виробництві менш енергоємних машин та технологічного обладнання, закріплення відповідальності юридичних і фізичних осіб у сфері енергозбереження.

Ми живемо під час IV промислової революції характерним елементом якої є розвиток відновлюваної енергетики, а, відтак, постає задача перед законодавцем у закріпленні на законодавчому рівні використання альтернативних джерел енергії, у тому числі і відновлюваних. Саме з цією метою у 2003 р. був прийнятий Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV. Цей Закон визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії та

сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичному комплексі. У ст. 1 останнього закріплено визначення «альтернативних джерел енергії», які визначаються як «...відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів». У 2017 р. ст. 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» була доповнена визначенням «відновлювані джерела енергії». Відповідно до якого – це відновлювані невикопні джерела енергії, а саме енергія сонячна, вітрова, аеротермальна, геотермальна, гідротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів. Досить схожим за своїм цільовим призначенням є Закон України «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 № 1391-XI, який визначає правові, соціальні, економічні, екологічні та організаційні засади виробництва (видобутку) і використання альтернативних видів палива, а також стимулює збільшення частки їх використання.

Якщо вести мову саме про енергетичне виробництво, то потрібно звертатися до, Закон України «Про приєднання України до Статуту Міжнародного агентства відновлювальних джерел енергії (IRENA)» від 05.12.2017 № 2222-VIII Приєднання України до Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA). А також їх ратифікації міжнародного законодавства у національне законодавство, а саме відповідно до: Закону України «Про ратифікацію Паризької угоди» від 14.07.2016 № 1469-VIII, що передбачає розвиток економіки України з урахуванням скорочення викидів парникових газів, та Угоди про асоціацію України та ЄС.

У 2019 р. був запроваджений Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії»

від 25.04.2019 № 2712-VIII, який запроваджував надання державної підтримки суб'єктам господарювання у сфері відновлювальної енергетики виключно через аукціони з розподілу квоти. Також Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 791-р «Про затвердження плану заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС» передбачено план заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел.

Закон України «Про ринок електроенергії» від 13.04.2017 р. № 2019-VIII Передбачено можливість укладання довгострокових договорів на закупівлю електроенергії, виробленої за «зеленим» тарифом, до 2030 р., а також укладання договору купівлі-продажу електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який виробляє електричну енергію з альтернативних, у тому числі відновлюваних, джерел енергії та за результатами аукціону набув право на підтримку.

Щодо спеціального органу то в Україні створено і діє Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Остання є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України. Правовий статус комісії, її завдання, функції, повноваження та порядок їх здійснення врегульовані у Законі України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII. Відповідний Закон визначає правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), її завдання, функції, повноваження та порядок їх здійснення. Одним з основних завдань НКРЕКП є сприяння впровадженню заходів з енергоефективності, збільшенню частки виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії та захисту навколишнього природного середовища.

Як уявляється, сприятливим є те, що в українському законодавстві розмежовано два поняття: «альтернативні джерела енергії» та «відновлювані джерела енергії». Адже альтернативні джерела енергії включають не лише екологічно чисті відновлювані джерела, але й вторинні енергетичні ресурси. Відповідно ст. 3 Закону України «Про ринок електроенергії» одним із принципів функціонування ринку електричної енергії є: «сприяння розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики». Відтак, держава заохочує використання як альтернативних, так і відновлюваних джерел енергії з метою заміщення органічного палива, зокрема імпортного природного газу і нафти. Одним із найбільш впливових механізмів стимулювання розвитку відновлюваної енергетики є застосування «зеленого» тарифу для електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел.